

Перспективи подальших досліджень. Розширення змісту і задач художньої освіти виявляє низку проблем, які пов'язані насамперед з «екологією» художньої діяльності, взаємозалежністю естетичного, етичного, прагматичного в процесі створення художнього твору, з невідповідністю змістовного навантаження твору і особистісних смислів, які ним породжуються. «Мистецтво і є тією єдиною діяльністю, яка відповідає задачі відкриття, відображення і комунікації особистісного смислу дійсності, реальності» [2, 176]. Тому вирішення проблем співставлення змісту і цілей художньої освіти з внутрішньою динамікою утворення особистісних смислів виявляється досить актуальним і потребує подальших досліджень.

Література

1. Бергер А. Видеть – значит верить. Введение в зрительную коммуникацию: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 288 с.
2. Даниэль С. Искусство видеть: О творческих способностях восприятия, о языке линий и красок и о воспитании зрителя / Сергей Даниэль. – СПб.: Амфора, ТИД Амфора, 2006. – 206 с.
3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах // Книга для вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу: Довідково-методичне видання / Упоряд. М. С. Демчишин; О. В. Гаїдамака. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – С. 160 - 211.
4. Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Педагогічна газета. – 2001. – № 7 (липень).
5. Превентивна педагогіка: Навчальний посібник / Кондрашова Л. В. – Кривий Ріг: КДПУ, 2004. – 304 с.

УРОКИ МУЗИЧНОГО СЯТОЗНАВСТВА ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Шахліевич О. А.

Південноукраїнський державний педагогічний університет
ім. К. Д. Ушинського

Анотація. Уроки музичного саятознавства дають нам позитивний приклад порівняльного музикознавства, допомагаючи розглядати питання історії української музичної культури під новим кутом зору – під кутом зору порівняльного аналізу, з'ясувати загальні закономірності музично-історичного процесу на різних ступенях розвитку суспільства.

Ключові слова: саятознавство, професійне мислення.

Анотация. Шахлиевич О. А. Уроки музыкального саятоведения и их роль в формировании профессионального мышления будущих учителей музыки. Уроки музыкального саятоведения дают нам положительный пример сравнительного музыковедения, позволяя рассматривать вопросы истории украинской музыкальной культуры под новым углом зрения – под углом зрения сравнительного анализа,

всередині різних музичних культур дасть можливість наглядніше й конкретніше досліджувати національну своєрідність кожної окремої культури і разом з цим глибше ставити питання про зв'язки цих культур з українською національною музичною культурою. Вивчення кожної музичної культури підсумовує аналіз взаємозв'язків з іншими. Такий принцип покладений і в основу нашої роботи. Ми вважаємо, що це відкриє значні можливості для глибокого науково-дослідного аналізу історії братніх музичних культур з точки зору найважливіших методологічних проблем навчання і виховання майбутніх вчителів музики.

Темою статті є творчість великого вірменського ашуга, поета і музиканта Саят-Нови (1712-1795). Оскільки його творчість – нерозривний сплав поезії і музики, перед нами постає складне завдання: провести дослідження на стику двох наук – літературознавства і музикознавства разом з музичною психологією, яка, як відомо, вивчає не тільки психологію музичної творчості, але й психологію музичного сприйняття [8, 73].

Дослідження творчого шляху Саят-Нови велися зусиллями вірменських, азербайджанських, грузинських і російських учених протягом двохсот років.

Саят-Нова (справжнє ім'я – Арутін Саядян) був придворним поетом грузинського царя Іраклія II, прославився як співець вірменського, грузинського і азербайджанського народів. Ашуг (від тюрксь. ашик – закоханий) – це народний поет-співець і музикант, близький до українського кобзаря, у азербайджанців, вірмен і сусідніх з ними народів, а також деяких країн Сходу. Ашуги складають свої пісні-імпровізації під акомпанемент струнного інструменту (саз, тар, кеманча). Протягом століть вони створили свою школу поетичного, музично-композиційного і виконавського мистецтва, засновану на давніх художніх традиціях. Мелодика пісень ашугів варіюється залежно від імпровізаторського дару співака.

Довго трималася думка, ніби Саят-Нова був лише напівграмотним ашугом. Проте вчені Вірменії, Азербайджану і Грузії завжди вважали, що Саят-Нова був не тільки великим ашугом, але й самобутнім поетом, співаком Сходу [10, 27]. Майбутній лірик в юності отримав шкільну освіту, потім наполегливою самоосвітою набув багато знань. Про це свідчить хоча б те, що Саят-Нова володів кількома мовами і вільно писав на них, багато їздив різними країнами, збагачуючись життєвими враженнями. На відміну від більшості ашугів, що складали свої пісні «на ходу», Саят-Нова писав, саме писав вірші і пісні, шліфував фразу за фразою, добираючи найвиразніші слова, добиваючись ясності думки. Він говорив: «У тридцять п'ять років я багато писав і багато витирав; – і дивувався – як мова у майстра може бути не стрійною» [9, 119].

У зв'язку з цим, ми вважаємо дещо помилковим хрестоматійне твердження, що «ашуг – це поет-імпровізатор». Так, ашуги були імпровізаторами, але більшість з них, перш за все, були поетами і співаками, творцями «авторських пісень», що заздалегідь створювали, а потім вже публічно виконували свої пісні. Такими були й українські прославлені кобзарі і бандуристи – О. М. Вересай, М. Кравченко та ін.

Видатний вірменський поет і вчений Ованес Туманян, який багато попрацював для відродження, збереження і пропаганди творчості Саят-Нови, писав, що подальший розвиток національної вірменської культури неможливий без знання й вмілого використання музичного фольклору, зокрема, багатющої спадщини ашуга, в якій Саят-Нові належить першорядне місце, адже він успадкував найкраще з середньовічної вірменської культури. І разом з тим великий ашуг ознаменував новий, ренесансний період цього національного народного мистецтва [9, 50-59]. Ці висновки вірменського майстра слова треба взяти на озброєння майбутнім вчителям музики України, коли вони пропагуватимуть

досягнення українського національного музичного фольклору, старовинних кобзарів і бандуристів.

Термін «саятознавство» ствердився у закавказькому культурознавстві у 1852 р., після виходу відомої роботи Геворка Ахвардяна, і має за плечима вже декілька століть, знайшовши нове життя у ХХ-му.

Гомер співав свої легенди під акомпанемент ліри і, вважається, це був кращий спосіб розповісти світу подібні історії. Людям потрібні легенди і співці, які закликають творити, будувати і боротися. Адже тільки у боротьбі народжується сила, стійкість. Саят-Нова творив у важкий час соціальної невлаштованості, не піддаючись відчаю та зневірі у сили і можливості людини. Ашуг оспівував життя та його красу, в творчості поета любов посідала першорядне місце. Саят-Нова був релігійною людиною і останні роки життя провів в монастирі. У пізніх, «монастирських» піснях є нотки втоми і розчарування, та все ж не ці мотиви, а величезна життєлюбність і життєствердження, пройняті глибокою людяністю, пафос краси, любові і діяння в ім'я народу є головним у мистецтві Саят-Нови. Він не був «безтурботним солов'єм», що «виконує соціальне замовлення феодалів» і грузинського царя Іраклія II [9, 124].

Саят-Нова писав і співав на тбіліському діалекті вірменської мови. У творах народного співака Вірменії багато умовного: символів, метафор, іносказань, характерних для поетичного мислення XVIII сторіччя. Тому сьогодні особливо важливим є вірне тлумачення його пісень сучасними дослідниками, у яких проблеми взаємозв'язку національних художніх традицій, взаємодії музичного фольклору і літератури, питання мови і стилю мистецтва ашуга, а також його естетики стоять на першому місці. Той, хто зарозуміло ставився до мистецтва ашуга, стверджував, ніби Саят-Нова складав «лише для свого задоволення» [9, 125]. Корені творчості великого ашуга - в іранській і навіть індійській поетичній і пісенній традиції. Хоча ясно, що не вони, а в першу чергу рідна - закавказька,

особливо вірменська, поезія живила його творчість. Пам'ятаючи, що музична естетика досліджує сутність історичного і національного в музиці разом із загальними закономірностями музичного мислення, а також співвідношенням і зв'язком музики з іншими мистецтвами, необхідно підходити до дослідження творчості Саят-Нови саме з цих позицій.

Багато творів народного співака містять філософські і морально-повчальні проблеми, що підкреслює важливість його творчості для майбутніх учителів музики. «Саят-Нова співав не тільки про багатостраждальну долю рідного народу, він виражав печаль і радість всіх народів Закавказзя» [9, 125]. «Великий поет-гуманіст, роздумуючи про долю людини, її положення у житті, оспівував добро і засуджував зло, протиставляючи освіту нецтву» [9, 125]. Він, поза сумнівом, керувався лише одним прагненням – бути доступним народу. Самобутній творець підняв народну мову на рівень досконалості літературної мови, створив свій неповторний стиль – і ці його досягнення були успадковані потім поколіннями ашугів протягом більш ніж півтора століть.

Деякі люди вчаться, слухаючи, інші – читаючи, треті – спостерігаючи. Вчися як можеш, але – вчися! Це кредо Саят-Нови непогано було б перейняти і нашим студентам. Бо наша освіта багато в чому залежить від нас самих. Вчитель, педагог – лише провідник, що вказує нам шлях до знань. Ані школа, ані інститут не можуть дати нам закінченої освіти. Самоосвіта – нескінченна, так само, як не має кінця процес пізнання всього суцього. Якщо майбутнім музичним педагогам понад усе доступний світ звуків, мова музики – розвивай, збагачай їх, відточуй свій дар Божий, довівши його до досконалості.

Тема любові – головна у творчості великого ашуга. Вона трактувалася ним досить широко, як одна з основ суспільного життя, як найглибший вираз людського ества, як явище великої моральної сили. Любов людини до людини, до свого народу і рідної землі нерозривна із

сприйняттям і розумінням краси світу. Поет, на переконання Саят-Нови, народжується з великої любові до життя, а поетичний талант, що розвивається наполегливою працею, лише посилює цю любов. З ідеєю любові вірменського ашуга пов'язана ідея добра: будь-яка людина повинна творити добро. Поет виступав проти зла, яке він розумів як зневагу людської гідності, як паразитизм, віроломство, інтриги. Справжнє щастя людини у тому, щоб жити для людей. «Лірика Саят-Нови, - за висловом Л. Арутюнова, - може розкрити світовідчужання особистості у широкому діапазоні – від філософії любові як повноти буття до проповіді добра і свободи як його природного наслідку» [1, 4].

Відомо, що мистецтво народного співака виникло на фундаменті народно-словесної і музичної (композиторської і виконавської) творчості. Прекрасні вірші Саят-Нови не читалися, а співалися. Не можна відділяти його вірші від музики. Ще у 1935 р. кращі з пісень великого вірменського ашуга були перекладені для фортепіано відомим вірменським композитором С. Бархударяном. М. Шагінян пише, що і слово, і мелодія у творчості поета-співця народжувалися одночасно, визначаючи чарівливість і силу впливу його пісень [12, 87]. Коефіцієнт корисної дії лірики Саят-Нови, – стверджує письменниця, – а разом з ним і могутнє самоутвердження поета як порадника і вчителя царів, заступника народу безмірно зростали саме завдяки такому синтезу мистецтв.

Подібний «синтез мистецтв» створив у свій час і відомий український філософ, письменник та педагог Г. С. Сковорода, збагативши українське віршування засобами народнопісенної тонізації. Важливою задачею майбутніх вчителів музики є вивчення і пропаганда того самобутнього, що внесли Г. С. Сковорода в українську, а Саят-Нова – у східну музичну культуру. В цьому сенсі загальна історія музики як жодна з дисциплін надає значні можливості для порівняння і зіставлення різних

музичних культур, збагачуючи при цьому наше уявлення про власну музичну культуру.

Висновки. Музичне саятознавство є невід'ємною частиною не тільки вірменської, закавказької, східної, але й світової музичної культури. Ознайомлення з музичною культурою Закавказзя, саятознавством значно розширює музичний та загальнокультурний кругозір студентів, залучає їх до високої духовності, а уроки музичного саятознавства відіграють значну роль у формуванні професійного мислення майбутніх учителів музики.

Література

1. Гришашвили И. Вступительная статья к сборнику: Саят-Нова, Лирика. – М.: Гослитиздат, 1963.
2. Корганов В. Д. Кавказская музыка: Сб. статей. 2-е изд. – Тифлис, 1908.
3. Кочарян А. Армянская народная музыка: Общий обзор. – М.-Л., 1939.
4. Мурадян П. М. Саят-Нова по грузинским источникам: Филологические заметки и материалы // Резюме на русском языке. – Ереван: Изд. АН Армянской ССР, 1963.
5. Народні пісні в записах Миколи Гоголя. – К.: Музична Україна, 1985.
6. Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди. – К.: Рад. школа, 1972.
7. Подакшин С. О., Роговин М. Д. До джерел вищої освіти // Від Вишинського до Сковороди. – К.: Наук. думка, 1972.
8. Сборник работ физиолого-психологической секции. Труды ГИМН. – Вып. I. – М., 1925.
9. Туманян О. Саят-Нова // Сб. статей, речей и высказываний из жизни ашуга Саят-Нова, 1712-1795. – Ереван, 1945.
10. Шавердян А. Комитас и армянская музыкальная культура. – Ереван, 1956.
11. Шавердян О. А. А. Спендиаров. Жизнь и творчество // Краткий очерк. – 2-е изд. – М., 1957.
12. Шагинян М. Сберег я честь народную... – М.: Литературная газета. – 19.11.1963 г.

НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Шевченко І. В.

Криворізький державний педагогічний університет

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу й узагальненню досвіду нетрадиційної практики опанування курсу гармонії, впровадженню нестандартної методики в систему підготовки вчителя музики загальноосвітньої школи.*

***Ключові слова:** гармонізація, нетрадиційна гармонізація, музичний звук (тон), акордоутворення, нетрадиційне акордоутворення, акорди нетерцевої структури, тематична гармонія, музичний склад, музична фактура.*

***Аннотация.** Шевченко И. В. Нетрадиционные формы гармонизации в системе подготовки учителя музыки. Статья посвящена анализу и обобщению опыта нетрадиционной практики освоения курса гармонии, внедрению нестандартной методики в систему подготовки учителя музыки общеобразовательной школы.*

***Ключевые слова:** гармонизация, нетрадиционная гармонизация, музыкальный звук (тон), акордообразование, нетрадиционное акордообразование, аккорды нетерцевого строения, тематическая гармония, музыкальный склад, музыкальная фактура.*